

12+

«ЭРИЛИК ЭРИСТИИН» ААТЫНАН КОЛХУОС ООНЬУУЛАРА

Көбүүргэ – инники эрэллэрбит!

СЕМЕН ЖЕЛПРИНСКЭЙ

Бүгд эр киши, бүгд даяхтар кылгылылаах услуорт 7 көрүгөр – остуул тенниһигэр, дуобака, уксаанни хабылыка, хаамыскада, сыал бырадьтыыгар (дартс), куобахтаан ойууга, эстафетада илтин-кэлин түһүстүлөр. Эргиччи сайдыыны, тулууру, сыраны эрэйэр сэттэ көрүг түмүтүгөн олохтоох Хайхасыл нөһилиэгин хамаандата бастапта. Иккэс миэстэни Хоптобо нөһилиэгин уонна үһүс бочуоттаах миэстэни Хадаар нөһилиэгин ыспарсымаланнара ыһылар. Курах көмүсттэн үс нөһилиэк бэтэрсээдирин Сэбиттин салайааччыллара иһинки биллээн

Семен ЖЕНДРИНСКЭЙ.

Кэрэ эйгэтэ

ЫРЫА КЭРЭ АЛЫБА...

Бу ырыа күрөсү аталыым Гаврил Макаров кытта сытдырыттан огуз уурдум. Кийим бастакы испи-гэннөөх лауреат буолбутуттан, модун куолаһа билигин даҕаны көксө илигиттэн көн тутунум, догуйдум. Кийини „Ураа!“ хайыһы уурайдуубун айхалтыбын. „Кылаан“ биринин ыбыг, „Ийин“ квартет, кырдык даҕаны, кыйыһан кыйда диген сыһалыбын. Итинник чогуллубут куоластары тыа да сиригэр нигэн таһаарыкка себүн, ханна да сырытталлар, ону дакаастылыларын истэ-билэ сытдыбын. Салайааччылара Екатерина Марковнаны байаһыһан ырыаны сүтүрүйөчүлөр аяттарыттан алгыстаах санаабынан куус-көмө буолан араҥаҕымын сытдымамын. Уонна байаа-мын бачча таарыйбынча, ахтыбынча дигэс дүү, ис санаабын этин көрүүм. Алгыһы үйбөт үлүсүм сүрдөк, уруккутуу академическай ырыага сыһана

Вячеслав НОГОВИЦЫН.

"БИИР СОМОҔО" медиа-бырайыак // ЧУРАПЧЫ НЭҢИЛИЭГЭ

НЭҢИЛИЭК БАҢЫЛҢА –
СТЕПАН АНАТОЛЬЕВИЧ САРТЫЦАЕВ

Степан Анатольевич 1980 сыллааха от ыйын 13 күнүгэр Чурапчы улуусун Үрүг Күөл сэлэннээхтэргэ төрөөбүтэ.

Үөрөбү – үрдүк, 2002 сыллааха М.К.Аммосов аатынан Саха государственнай университетин педагогическай институтун бүтэрбитэ.

2008 сыллааха – Улук Илгитин Государственной сулууста академиятын бүтэрбитэ.

2017 сыллааха – Арасыйытааҕы норуот хаһаайыстыбатын уонна государственнай сулууста академиятын бүтэрбитэ (РАНХиГС).

Партията – 2005 сылтан «Биир ныйгыт Россия» партия чилиэнэ, 2012 сылтан Арасыйытааҕы «Биир ныйгыт Россия» партия Саха сириттэн генеральнай Сэбиитин чилиэнэ.

Дьах кэргэнэ – кэргэннээх, үс оҕолор.

Үлэтин көрүктэргэ –

08.2002 – 02.2005 – Чурапчытааҕы гимназия учуутала.

02.2005 – 03.2010 сс. – «Чурапчы нэһилиэгэ» муниципальнай тэрилтин баһылыгын солбуйааччы.

03.2010 – 10.2012 сс. – «Чурапчы улууһа (оройуона)» муниципальнай тэрилтин баһылыгын социальнай бопкуруостарга солбуйааччы.

10.2012 сылтан «Чурапчы нэһилиэгэ» муниципальнай тэрилтин баһылыга.

Уопастыбаннай үлэтэ –

- Чурапчы улууһун национальнай многоборьейтын федерациятын бэрэссэдээтэ.

- Чурапчы улууһун волейболга федерациятын төлөрөөчү дириэктэ.

ИСТОРИЧЕСКАЯ СПРАВКА

Происхождение 3-го Хатылнинского наслега, ныне Чурапчинского улуса. Как известно по истории Ботурасского улуса. Как известно по преданиям чурапчинских якутов, родоначальником 3-го Хатылнинского наслега знатник Аччагар-Намныах. Здесь речь идет о третьем сыне князя Оччэ-Табуа-На-Немныах. По документам известно, что после смерти князя в 1642 г. его власть унаследовал старший сын Каптаах, который умер в 1648 г. В этот год Немныах впервые назван князем. Таким образом, в 2018 г. исполняется 370 (триста семьдесят) лет со дня получения Немныах-Оччэвым (Аччагар-Намныахом) княжеской власти. Эту дату можно считать точкой временного отсчета для наслега, получившего впоследствии его имя. Ныне правящим лицом 3-го Хатылнинского наслега является село Чурапчы как административный центр одноименного наслега.

Главный научный сотрудник ИГИ ИМНС СО РАН д.и.н. А.А.Борисов.

12.10.2017 г.

(Токарев С.А. Общественный строй якутов XVII-XVIII вв. Якутск, 1945. Табл.56).

(Материалы по истории Якутии XVII в. М.; Наука, 1970. С.239-240).

(Материалы по истории Якутии XVII в. М.; Наука, 1970. С.911-912, 939-943, 951-953, 957-962).

Чурапчы нэһилиэгин территориятын уопсай исигэ – 9,86 тыһыыччата. Чурапчы нэһилиэгэр 10 259 киһи регистрироваах, ол иһигэр 4769 – эр киһи, 5490 – дьахтар, 17-гэр дьэри саастаах оҕо ахсаана – 4069, пенсионер – 2163, доруобуйаҕар хааччахтаах дьон – 548, доруобуйаҕар хааччахтаах оҕо ахсаана – 83, дьах кэргэн ахсаана – 2806, сэриг бүтэртэ – 2, көһөрүлүү кыттыаҕа – 58.

Чурапчы нэһилиэгэр 4 оскуола, 8 улуһуан, 1 орто үөрэх кыһата, 1 үрдүк үөрэх кыһата, оҕо биһирээтэ, А.П.Гоголев аатынан оҕо устууһа, доруобуйа харыстабылын тэрилтэлэрэ үлэлиир.

Нэһилиэгэ 7 түөлбөтө бэйэни салайыныа – Чаран, Куоҕа, Мурун, Тыһыт, Спортивнай, Центральнай, Маарысчаан, Молодежнай, 5 уопастыбаннай түмүү – «Чурапчына» кэргэн аһаарлар түмүүтэ, «Ытык Сүбэ» аҕа саастаахтар түмүүтэ, «Удьуор» эр дьон түмүүтэ, «Дьулуур» доруобуйаҕар хааччахтаах дьон түмүүтэ, «Чолбон» элэр ыччат түмүүтэ аһа – тутта, ситиһинтэхтөөх, үрдүк таһаарылаахтык үлэлиир.

ЧУРАПЧЫ НЭҢИЛИЭГЭ ҮБҮЛҮӨЙДЭЭХ СЫЛЫН КӨРСӨ

Быйылгы Чурапчы нэһилиэгэ 370 үбүлүөйдээх сылыгар аһаан, «370 ҮҮӨ ДЬЫАЛА» акция билгэрэлибитэ. Номнуо олунньу ыйтан саҕалаан, нэһилиэк дьаһалтатын эр дьонно тротуардары ыраастааһынга субьютунньука тахсыбытара. Ол үтүө хоһуор буолан, үтүө өрүттээх үлэ-хамнас салҕанан ытыгылар. Ол курдук С.К.Макаров аатынан Чурапчытааҕы гимназия 6 «б» кылааһын кэлэктибэ (сал. Макарова Ю.М.) дьон хаамар тротуарын хаарын ыраастаатылар. «Чолбон» элэр ыччат түмүүтэ нэһилиэгин кыамаат аранаттар дьах кырыһатын хаарын түһөрдүтөр. Улуустааҕы үөрэх салалтатын кэлэктибэ (сал.Т.В.Павлова) «Көһөрүү» гамаппанын хаарын ыраастаатылар. 2017 сылтан ТОС-тар икки ардыларыгар ытыгылыбыт комплекснай күрэх кыйыһааҕа – «Маарысчаан» ТОС (сал. С.И.Алексеева) «370 үтүө дьаһа» эрчигин олохтоохторун ортотугар хаалыктаах хаамыны уонна бу күнүгэ баҕаһа, кыһыны аһаары ыраастааһын үрдүк таһымна тэрийдүтөр.Бэйэлэрин бэлэртэн учууталларыгар, нэһилиэгин кыамаат аранаттар уонна Төлөй нэһилиэгин ыспартыбынай саалата көтүрүлүтэргэ

Д.П.Корюк аатынан олимпийскай эрэлэри бэлэмнэр ыспартыбынай оскуола күүттээх көмөлөрүн отордулар (дириэктэр Н.Н.Гуляев). Билиги ыспартыбытын ыһанан Мындааҕы нэһилиэгин олох – дьаһах хомууһунай хаһаайыстыба үлэһиттэ (сал. И.М.Иванов) бэйэлэри кырдыаас олохтоохторугар көмөлөрүн отордулар. Бу күнүгэ «Чаран» ТОС (сал. И.Н. Архипов) уонна «Хатын» ХОТ (сал. В.Д.Сивков) эр дьонун хоһуруктаах биригээтэ баһыһа алаһылар көтүрүлүбүт дьэлтэр акылааттарын ыраастааннар, махталлаах дьаһыны отордулар. Ити курдук нэһилиэгин күнүгэ үтүө дьаһа эрчигин үтүө үлэ быһаананан ытыгылар. Чурапчытыг эчирин сайдарыгар дьонун хардыһылар олоһуһулар. Барыһын үбүлүөйдээх сылын эрэдээтэ туран, 370 ҮҮӨ ДЬЫАЛАҕа кыттыарыһылар ытырабыт!

Алена ПЕРМЯКОВА,
Чурапчы нэһилиэгин дьаһалтатын кылаабынай испэлиһитэ.

Хаартыска: субьютунньулар түгүмүтэ.

УЙГУ КЫЛАТА

"Чурапчы" ТХПК "Сага олох" хаймакка ыйга биирдэ тахсар анал сыдыарыпта

Уйгуну-бийангы дэлэтин – барыбыг сорукнут!

САЙЫННЫ ҮҮККЭ БЭЛЭМНЭНЭБИТ

Бийылгы сыллаах үүтү соботуопкалааһын 3 ыйдаах былаан толоруллан иһэр. Бу күннэргэ нэһиликтэргэ үүт соботтара үлэлээн эрэллэр. Ол курдук Мырылаба, Арылааха, Чакырга, Бахсыга, Чыаппараба, Кытаанаха, Түөйбэ Мэлдэхсигэ, Бэрэбэ үлэлээтилэр. Өрөмүөннэ наадыар өттүлэригэр ыйтылыннылар. Көрүүнү-истиини, туруктарын инженер-механик Вячеслав Осипов хонтуруолга тутар, сыбаарсык, электрик

үлэпииллэр. Чугас нэһиликтэр – Одьулуун, Телей, Болтоно киин собуонка ажалаллар. 3 үүт таһар массыына сүүрэр.

Улууспутугар соторутаабыта Болтонобо үһүлүбүт "Тыгын Дархан" киинэбэ, Николай Тарскай бирийиһигэр көнүл тустууга аһынан үөлүнэн хаачыйбыппыт, атыы тэрийбиһипит. Кулун тутар ыйдаагы үүт харчыта төлөннө. Сылгыга эбиэс булан ажалыыга биһиги тэригтэ оператор

буоламмыт 119 тоннаны нэһиликтэринэн сайаапка быһыытынан түнэттибит. Эбии билигин 10 тонна ажалылына. 121 тонна комбикорм кэллэ. Үүт суотугар 80 куб сэлээркэ биэриэхпит. Бу күннэргэ суолу баттаһа, 25 тонна сэлээркэни Мырылаба, 25 тоннаны Арылааха, 25 тоннаны Чакырга, 30 тоннаны Кытаанаха тиздизхпит. Хатас сибиинньэ иитэр комплекстан 2 ыйдаах сибиинньэ оёолорун ажалан атыыга таһаардыбыт. Сүөһү маассабыдык төрөөн ээрэ, онон үүт ыама өссө үрдүүрү кэтэһиллэр.

Н.АРЖАКОВ.

ҮҮТҮ СОБОТУОПКАЛААҢЫН ҮС ҮЙДААХ ТҮМҮГЭ

Наследа	План 2018 г.	за отчетный месяц 2018 года						за январь - февраль 2018 года				
		март		(- +) тонн	в %	Закуп 2017 г.	2018г.к	за I - III 2018 года		(- +) тонн	Закуп 2017 г.	2018 г.
		план	факт					план	факт			
Алагарский	383	5,86	13,88	8,02	236,9	17,53	3,64	12,72	31,930	19,21	35,968	-4,038
Бахсытский	329	5,04	12,01	6,97	238,3	12,80	0,79	10,93	16,926	6,00	25,956	-9,030
Болтогинский	317	4,84	6,91	2,07	142,7	5,13	-1,78	10,50	9,246	-1,26	10,180	-0,934
Болугурский	642	9,81	16,44	6,63	167,6	18,06	1,63	21,29	51,106	29,82	40,224	10,882
Арылахский	294	4,49	6,31	1,82	140,6	6,77	0,46	9,73	14,177	4,44	17,595	-3,418
Кытаанахский	273	4,17	3,39	-0,78	81,3	7,82	4,43	9,05	5,915	-3,13	16,836	-10,921
Мугудайский	513	7,83	11,55	3,72	147,5	11,82	0,27	16,99	22,604	5,61	30,624	-8,020
Ожулунский	626	9,56	20,36	10,80	213,0	12,26	-8,10	20,75	50,892	30,14	31,338	19,553
Соловьевский	545	8,33	14,02	5,69	168,3	16,24	2,22	18,07	28,010	9,94	30,918	-2,908
Сыланский	791	12,09	18,12	6,03	149,9	26,04	7,91	26,23	40,228	14,00	61,361	-21,133
Телейский	325	4,97	9,63	4,66	193,7	8,45	-1,18	10,78	19,546	8,77	22,298	-2,752
Хадарский	408	6,24	8,70	2,46	139,3	9,12	0,43	13,55	15,550	2,00	17,834	-2,284
Хатылынский	373	5,69	9,00	3,31	158,2	8,66	-0,34	12,35	23,937	11,59	19,070	4,868
Хаяхсытский	330	5,05	4,30	-0,75	85,2	6,31	2,01	10,95	7,312	-3,64	15,666	-8,354
Холтогинский	673	10,29	15,18	4,89	147,5	19,24	4,06	22,33	35,764	13,43	46,097	-10,333
Чакырский	460	7,02	18,88	11,86	268,9	16,86	-2,02	15,24	40,739	25,50	42,728	-1,989
Чурапчинский	319	4,91	3,66	-1,25	74,3	2,44	-1,22	10,66	8,946	-1,71	6,614	2,332
по улусу	7600	116,19	192,33	76,14	165,5	205,54	13,21	252,12	422,829	170,71	471,307	-48,478

Бийыл үүтү соботуопкалааһынна былаан 7600 тонна. Кулун тутарга 116,190 тоннаны ыйы былаан 192,33 тоннанан, 165,5 бырыһыан толорулунна. Ордук үчүгэйдик былааннарын 268,9 бырыһыан толорбут Чакыр, 238,8 бырыһыаны ылбыт Бахсы, 236,9 бырыһыаны ситиспит Алабар, 213,9 бырыһыан көрдөрүүлээх Одьулуун үлэлээтилэр. Мөлтөх көрдөрүүлээхтэринэн Чурапчы, Кытаанах, Хаяхсыт нэһиликтэрэ буолаһаллар.

Үс ый түмүгүнэн 252,12 тонна ыанар былаан 422,829 тоннанан толорулунна. Үчүгэй үлэлээхтэринэн былаанын 30,14 тоннанан аһара ыабыт Одьулуун, 29, 82 тоннанан аһарыт Болугур, 25,50 тонна аһарылаах Чакыр, 19,21 тоннанан аһарыт Алабар нэһиликтэрэ буолаһаллар. Хаяхсыт, Кытаанах, Чурапчы, Алабар нэһиликтэрэ мөлтөх көрдөрүүлээхтэр.

СЫЛГЫНЫ ЭБИИ АҢАТЫЫГА ҮЛЭЛЭР

	Подкормка лошадей					выделено зернофуража					остаток зернофуража					Выкормка				
	всего	КФХ	ЛПХ	СХПК	Подс	всего	КФХ	ЛПХ	СХПК	Подс	всего	КФХ	ЛПХ	СХПК	Подс	всего	КФХ	ЛПХ	СХПК	Подс
Алагар	293	68	73	150	2	33,3	6	4,3	23		6,5	1	2,1	3,4	0	5		3	2	
Бахсы	327	75		252		16,2	1,6		15,2		2,7	1	0	1,7	0	0				
Болтоно	830	350	480			6,6	4	2,6			0,7	0,3	0,4	0	0	0				
Болугур	803	382	115	300	6	56,3	3,3	3	50		3,6	0,5	0,3	2,8	0	15	5	7	3	
Арылах	290	130	153	7		7,2	3,2	4			0,7	0,6	0,1	0	0	5	2	3		
Кытаанах	700	395	295		10	15,3	9,3	5,6		0,4	2,9	1,7	1,2	0	0	1	1			
Мугудай	752	385	95	272		49,5	17,5	2	30		16,7	10,2	0,5	6	0	1		1		
Ожулун	782	300	320	145	17	54	33	17	4		6,8	6,3	0,2	0,3	0	18	4	10	3	1
Соловьев	253	65	109	79	0	27,4	14	3	8,4	2	3,8	2,1	0,3	1,2	0,2	33	20	13	0	
Сылан	715	430	280		5	97,5	69,5	28			48,9	28,5	20,4	0	0	84	45	39		
Телей	577	250	130	197	0	24,84	10,84	2	12		5,04	2,74	0,4	1,9	0	10	5	5		
Хадар	280	165	115			6,01	4,45	1,56			1,81	1,55	0,26	0	0	6	3	3		
Хатылы	280	165	115			30,5	28,5	2			5,1	4,8	0,3	0	0	9	5	4		
Хаяхсыт	602	447	155			12,8	10,3	2,5			3	2,6	0,4	0	0	0				
Холтоно	556	199	351		6	27	22	5			7	6,5	0,5	0	0	0				
Чакыр	920	640	280			24,15	23,35	0,8			9,95	9,85	0,1	0	0	19	12	7		
Чурапчы	341	152	189			24	20	4			0,2	0,1	0,1	0	0	16	9	7		
По улусу	9301	4598	3255	1402	46	513,2	280,84	87,36	142,6	2,4	125,4	80,34	27,66	17,3	0,2	222	111	102	8	1

БОРООСКУНУ ХАЙДАХ ТӨЛӨНҮТҮӨХХЭ СӨБҮЙ?

Өбүгэлэрбит сүөһү иитиитинэн дьарыктаналларыгар ыччат сүөһүнү көрүүгэ-харайыыга, төлөһүтүүгэ улахан болжомтолорун уураллара. Кэлин колхуостар, сопхуостар туругуран үлэтиллэрин сабана бу салааба научнай сыһыан олохтоммута, анал звенолар, биригээдэлэр үлэлээбиттэрэ. „Саһа олох“ 1965 с. тохсунньу 19 күнүнээби нүөмэригэр „Специалист сүбэтэ“ рубриканан тахсы-быт ыстатыйаны бэчээттибит. Манна суруллубуту билигин даһаны туһаныахха сөп.

Бастыҥ сүөһүтүтэр кыстык устатыгар сүөһү төлөһүөһүн ситиһэллэр. Кыһанан-мүһэнэн көрдөххө, ыччат сүөһүнү төлөһүтүүгэ элбэҥи сүүйүүххэ сөп. Уопут көрдөрөрүнэн, кыстык устатыгар биир да борооскуну өлөрбөтү ааһан, сууһа аайы 500—600 грамм эбиллэрин ситиһээххэ сөп. Онуоха туох нааданы? Туох ханнык иннинэ үчүгэйдик дезинфекцияламмыт, кураанах, ыраас, чэбдик салгыһаах хотон наада. Итинник хотон кыра сүөһү сайдарыгар, чэпизин буоларыгар наадалаах усулусбууһаны олохтуур.

Кыстыкка кириигэ мөлтөх туруктаах, ыарыһаах борооскулар оһуобай көрүүгэ, күүстээх аһатыыга наадыаһлар. Ыччат сүөһүгэ мөлтөх дэлэгэй уу баара булгуччулаах көрдөбүл, 8—12 кыраадыс сылаас уунан күннэ үстэ тото-хана уулаттаахха эрэ, кыра сүөһү этэ-хаана сөпкө сайдар.

Улаата турар сүөһү элбэх белокка уонна минеральной биэсэстибэлэргэ наадыар. Борооску күннэ 5—6 киилэ бастыҥ суортаах сылаас намчы оту, 8—10 киилэ сиилэни сизтээх. Итиннээх эбии киилэ анаара бурдугу 6 киилэ көөнньөрбөнү барыллар. Үүнэн иһэр эдэр организм сайдарыгар органической биэсэстибэлэртэн ураты, минеральной биэсэстибэлэр эмиз наадалар. Онтуката суох борооску ыһааһына эбиллэбинээһэр дьүдьэйэ

турар, араас ыарыһаларга ыллалар. Минеральной биэсэстибэлэртэн ордух наадалаахтара кальций, фосфор, натрий, магний, сера. Борооску күннээҥи рационугар 30—35 грамм кальций, 23—26 грамм фосфор баар буолуохтаах. Күннэ 25—30 грамм туус эбиллэр.

Минеральной аһылыктарынан сүөһү сиир тууһа, мизол, испизскэ, унуох күлэ, трикальцийфосфат буолаллар. Итилэртэн ураты күлү. Туосабы, күөл былыыһын туһаныахха сөп. Сүүс грамм күлэ 28,7 грамм кальций, 2,1 грамм фосфор уонна 6—7 грамм натрий баар. Оттон туран натрий, хлор, сера, марганец, цинк, кобальт диэн олус наадалаах микроэлементтеринэн баай. Борооскуга барыллар аһылык састаабыттан көрөн 80—100 грамм тураны биэриэххэ сөп. Күөл былыыгар үөһээ этилибит минеральной элименттертэн ураты өссө каротин, Д, В, С витаминнэр бааллар.

Гидропоннай ньыманан күөх үүннэрлибит күөх үүнээйини туһаныы олус көдүүстээх. Манник күөх үүнээйинэн борооскуну эбии аһатан минеральной витаминнээх аһылыгы кэпсэтиэххэ сөп. Биир килограмм күөх үүнээйигэ 8,32 миллиграммтан 576,1 миллиграмм диэри С витамин баар. Борооску күннээҥи рационун буһумтуо протеиннан байытар сыалтан күннэ 50 грамм син-

тетическэй мочевины (карбамиды) биэриэххэ наада. Бу норма рацион буһумтуо протеиннын 20—25 бырыһыанын солуйар. Мочевинаны борооскуга бурдугу кытары булуһуан барыллар.

Ыччат сүөһүнү уотан сыл таһаарыы—улахан кээһиллээх дьыала.

М. ДМИТРИЕВ,

Саха АССР тыатын хаһаайыстыбатын научнай-чинчийэр институтун үлэһитэ.

Төлөбүрдээх ветеринарнай өнө туһунан

Кэлин сылларга улууска, өрөспүүбүлүкэ Ветеринарияҥа департаменыгар төлөбүрдээх өнөнү үнсээн, быһаарын диэн биир даһаны ыйытык киирэ илик. Ол эрэн тыа, тыа хаһаайыстыбатын табаары онорон таһаарааччыларга төлөбүрдээх ветеринарнай өнө туһунан иһитиннэриини туһалаах буолуоҕа.

Бу өнөнү оноруу туһунан Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ветеринарияҥа департамента манник быһаарар. Төлөбүрдээх ветеринарнай өнөнү уонна ветеринарнай өнөлөрү босхо оноруу туһунан анал ыйытыктыт Российскай Федерация тыа хаһаайыстыбатын министрибэттин дьаһала баар (20.01.1992 №2-27-145).

Бу дьаһалга кирибитинэн, суударыстыба буддьуөттэн көрүлүбүт үбүнэн нэһилиэнньэҕэ уонна хаһаайыстыбаларга босхо вакцинация, диагностикаһын уонна кыһиэхэ сүөһүгэ тэнинэн охсуулаах сыстыганнаах ыарыһалары эмтээһин, ол — ящур, сибирская язва (сотуун), ийриитийи, туберкулез, бруцеллез, трихинеллез, лептоспироз ыарыһалар буолаллар.

Оттон манна кирибэтэх атын ыарыһалары сэрэтиигэ, эмтииргэ буддьуөттэн үп-харчы көрүлүбэт. Онон бу ыарыһалары сэрэтиигэ, эмтээһингэ преискуронт быһыытынан төлөбүрдээх өнө сыаната быһыллар.

Төлөбүрдээх өнө преискуранын эмиз федеральной нормативнай акталарга олобуран оһуһулар:

1. РФ Бырабыыталыстыбатын (06.08.1998 №898) «Об утверждении правил оказания платных ветеринарных услуг» уурааҕа.

2. РФ Бырабыыталыстыбатын (06.05.2011 №352) «Об утверждении

перечня услуг, которые являются необходимыми и обязательными для предоставления федеральными органами исполнительной власти, государственной корпорацией по атомной энергии «Росатом» государственных услуг и предоставляются организациями, участвующими в предоставлении государственных услуг, и определении размера платы за их оказание» уурааҕа.

3. Россия Тыатын хаһаайыстыбатын министрибэттин (22.03.2012 №194) «Об утверждении методик определения размеров платы и предельных размеров платы за оказание необходимых и обязательных услуг, предоставляемых федеральными государственными бюджетными учреждениями и федеральными государственными унитарными предприятиями, находящимися в ведении Федеральной службы по ветеринарному и фитосанитарному надзору» бирикээһэ.

Бу федеральной нормативнай докумуоннарга олобуран улуустар (оройуоннар) Ветеринарияҥа управлениелара уонна ветеринарнай — чинчийэр лабораториялара «Ветеринарнай төлөбүрдээх өнө преискуронт» онороллор. Манна төлөбүрдээх өнөбө клиническай, эмтиир — сэрэтэр, ветеринарнай — санитарнай үлэлэр, лабораторнай чинчийиһэр, атыһанар ас — үөл ветеринарнай — санитарнай экспертизата, эмтиир — сэрэтэр уонна гигиенической препараттары оноруу, өлүгү уматыы, эвтаназия киирсэллэр.

Төлөбүрдээх өнө сыанатын олохтоһун өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн биир таһымна быһыллар. Ол курдук, быһыллыбыт сыаналар Саха Өрөспүүбүлэтин Экономикаҥа министрибэттинэн 2018 сылга олохтом-

мут потребительскай сыана индекситтэн, ол быһыл 5,4% тэннэлэр, үрдээбэттэр.

Төлөбүрдээх өнөнү олохтуурга туох киирээри?

Төлөбүрдээх ветеринарнай өнөбө методика быһыытынан манник ороскуоттары аахсыллар:

- Ветеринар үлэни толорууга ыһтар бириэмэтин киллэрэн туран, кини хамнаһа.

- Ветеринар үлэни толорууга ыһтар бириэмэтин киллэрэн туран, онно туттубут матырыйалларын сыаната.

- Ветеринар үлэни толорууга ыһтар бириэмэтин киллэрэн туран, онно туһанар оборудованиетын амортизацията.

- Ветеринар үлэни толорууга ыһтар бириэмэтин киллэрэн туран, уопсай хаһаайыстыбаннай ороскуота.

Көстөрүн курдук, төлөбүрдээх өнөнү аахсыыга түөрт түгэн аахсыллар. Ол эрэн, биһиги өрөспүүбүлүкэбитигэр олохтоох тыа сиригн нэһилиэнньэтин туругун учуоттаан туран, бүгүн саха сиригэр оһуһулар төлөбүрдээх ветеринарнай өнөбө ветеринар үлэни толорууга ыһтар бириэмэтин киллэрэн туран, онно туттар матырыйаалын ороскуотун эрэ киллэриһлэр. Атын үс түгэнэ төлөбүрдээх өнөнү онорууга учуоттаан.

Өрөспүүбүлүкэ ветеринарнай сулууспата санатар: ветеринарнай сулууспа дьулуурдаах уонна тиһигин быспакка ыһтар үлэтин түмүгэр биһиги өрөспүүбүлүкэбитигэр ынах сүөһүгэ туберкулез, бруцеллез ыарыы, лейкоз, праратуберкулез, сибирскэй язва (сотуун) ыарыһалар суохтар. Российскай Федерация атын субъектарыгар бу ыарыһалар бааллар.

Бу кыһиэхэ уонна сүөһүгэ кутталлаах сыстыганнаах ыарыы

буулаатаһына, сүөһүлээх, сылгылаах дьон, хаһаайыстыбалар улахан ороскуотка тэбиллэллэр: манник сүөһү, сылгы этин да, үүтүн да туһаммаккын, баар сүөһүнү, сылгыны барытын туох да толуга суох өлөрүллэр.

Төлөбүрдээх ветеринарнай өнөнү төлөһүүгэ нэһилиэнньэ сүөһү, сылгы ахсааньттан көрөн эмтиир — сэрэтэр үлэлэргэ уонна санитарнай — экспертизалыырга атын социальнай чэпчэтиилэри туруорууга табыллыбат. Тоҕо диэтэххэ, федеральной таһымна төлөбүрдээх ветеринарнай өнөбө чэпчэтиини олохтоһун, судаарыстыбаннай буддьуөттэн тахсыбыт ороскуоту толугуу курдук механизмнаах нормативнай правовой акталар суохтар.

Биһиги эбэн этиэххэ — бордуукуһу-йаны биһиргэтэр бары ветеринарнай докумуоннар босхо оһуһуллаллар.

Өссө сыһыаран эттэххэ, Улук Илин федеральной уокуругар атын субъектары кытта тэннээтэххэ, Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр төлөбүрдээх ветеринарнай өнө кээмэйэ быдан кыра. Ол курдук, Хабаровскай кыраайга төлөбүр 300%, Камчатскай кыраайга 500% үрдүк.

Ветеринарнай төлөбүрдээх өнөнү онорууга хайаан даһаны өйдүүххэ наада — ветеринарнай сулууспа бу үлэтинэн өрөспүүбүлүкэҕэ сүөһүгэ уонна нэһилиэнньэҕэ суостаах ыарахан сыстыганнаах ыарыһалар турбаттарын сэрэтэрин. Сүөһү, сылгы бордуукуһуатын хаачыстыбата кини туругуттан, ол аата өрөспүүбүлүкэ чөл туруктаһыта бүтүмнэ ветеринарнай өнөнү кэмигэр, толору ыһтартан тутулуктаах.

Улустаабы ветеринарнай управление.

ЫТЫК КИҢИБИТ-СЭМЭН ФЛЕГОНТОВЫТ

Бие бэйбуй урдан кавалера, уугаах сорин халтылшага, Саха АССР нэртүгүн хаһайыстыбатын үтүөлөх үлөһтэ, Дьоккуускай куорат, Чурапчы улуутун, Чурапчы сэлэнньэтин Бочуотнаах олохтоо, Российскай Федерация персональнай пенсионера, билиигрэх уопасты- баһай дьомһот, юонтуттар биир дойдушаа- быт, Семен Дмитриевич Флегонтов торообут 100 сылын көрсө, араас таһымнаах дьахталары төрөһүтэ, кына

сэрхдэг аагын үйлчилгээг Халдвар
нөөгөлтийн өлсгөхсгээр оёолуунуруу-
луун, зэрэгийн-мөнийний турунмуг.

“Дойду сурактаах, алаас ааттаах” дивулгирини, бастаан дьоммут туһунан ыччат дьон бистэр, ойдуур уонна устуоруйаны соргуһэр, үйүнүгэр наадарах дии саныыбыт.

Семен Дмитриевич 1918 сылтаана отыйын 18 күнүгэр Чурапчы улуутун Уорганнар дьалаты ыһта торообут. Эрд туһаайар хаалан, 13 сааһыттан торообут иһилигэр үлүөн сааһабыта. Он курадук, сибикко сөүрүтөрүлгө, биригдэрингэ, сарыкта ыһырыллар дьэри кыкуус бораастагылар үлүгүбүт.

1941 сөн апырдах ыйыгар Союзский Армияга кассетигэр ыйырыллыбыта уонна тутта фронтта утарыллыбыта. 1942 сөн сэттэ ыйыттан иккис кэрийдэ 52-с номердук туста сапарнай 47-с парадий-скай дивизиятын 4 парадийский стрелковой полка 8 парадийский Армияга хамашыгы-рынан сыдыллыбыта. Семен Дмитриевич сэриниг 1941 сыттан 1946 сылга дьери сулуусулаабыта. Сэрин кэмгэр иккис — 1943 сыллаахха бое ыйыгар Донецк салонниэтатыгар иллитигэр, 1944 сыллаах-ха бое ыйыгар Кременской оройуонга тоботугуэр мунууулаах баһырыбыта.

Дойдугутун комүскүүр ийин сээрингэ
Семен Флегетнов бойлугин хорсун, тусхан да
тутулбаг эр сангалар, сатбалдварх буйн

Бийлыгынан көрдөрүлгө. Байобулай үлүсүнүн ичин кыбыч кабардашара олу туоһулусулар. Он күрүлүс «Кыбыч сулуу» уорлан (30.01.1942 с. 03/Н бирисе); «Ада дойду сэринтин I истигенитке» уорлан (28.04.1944 с. 08/Н бирисе); «Ада дойду сэринтин II истигенитке» уорлан (11.02.1945 с. 477/Н бирисе); "Кыбыч Сулуу" (15.05.1945 с. 663/Н бирисе); "Кыбыч Сулуу" (28.05.1945 с. 664/Н бирисе); 4 байобулай мэтэлдирингөн кабардашара мэтэлдирингөн. «Москвада»

«Холбоотомын ийн» (01.05.1944),
«Германийы ийн» (23.08.1945),
«Берлин ийн» (30.10.1945),
«Варшавын бослохын ийн»
(06.04.1946). Одоох тылыгарт кирэн
ойгон, толгойдуур боюу биеэрт пана
зобх эгээлснийгэртн орон тавилар,
артилерн аһар сирэртн тахарталыта.
Бу барыта элр саяа ула Сээн булгас
ойун сытын-сыма тутуутун, сагайлах
мылгын сагайгачи, чачи хнахгах
буларын туоһуудуур нагарааллар.

Сэрин юнгалтэн Дыкуускай уобаластаады партийнай оскуолатын бүтэрийн өйүүн-чызын, билимтэн барьтын норуот хаһайыстыбатын сайдылыгтар уонна сөрүтүүтэ анаабыла. Киһи билимтэһини мыйыар, ырааы толкуйтуур, аһаҕас, элээхэй буолан биер дойдунуластарын, астыһаары дьонуну баастабылынан ылан ыбыла. Олорон иннигэ күөнтэ сыллар.

[illegible]

Кийн тугтар кийибигт орогтойгоох үбүлүйгүтэр агаан гэгдэлгээк олохтоосхоро ойдуун-саашалын бишгээ түмсэн тэрээнигнэри ыһагта бэлэмнэбигт. Үбүлүйгүтэр сыл сагаан ыһагтаан гэгдэлгээк Патриотизм сыла бигтэригтэн, охуола кэпкэнибэ бүтүүн туруша, Ыһык Кийн олохун сырашар дүрө кэгдэни тэригэн ыһагыта. Ойгон тирэх ыһаг, бичигнэх дүахтар тигити бичагаа ыһагыта туралар. Нэгингэни тугсарыа, ыраастааны, оро гардыны устгөрө манга саас, сайын тигитэни ыһагыһахтара. «Норуот күүтэ – кэмчэл күүтэ» дивитэриния, олохтоосхор оёно бука бары кытарта бэлэмгэр. Күүрээнгээк субутуннахтарта турунсухут, ыһахылар сирн саалыы турухут.

Чулуу дэвсгэмтүд аһуи олохсоро, сырлык ааттара биһигини уонна үүтүр көлүүнүбү үтүө холобур буолан, албет-сүнгэт тыһыһаан, үйүтүрү албоодуйуу суктаах. Ол — биһиги ытык киһи:

Саргисьяна ПЕТРОВА,
Художник-график.

Бактыұрпыты ысбағана, бақитқасеттық қырылған,
Этінге сұрақ сындырған, Бертінгі ысбаған,
Сағанартқан бақтағы бізге орден аятылған,
Сарылаң түлкі жеткен Сәлеміңіз қалайған.

Е.В.Харитонов-Саччай

Үлгийг Сахабыг сирин саллаат уолактара Аба
йүлүнү комүскүүр Улуу сэрин сыйларыгар арбаа
ийон, үлүйнүн тийи сэйишманг остооу утары,
моңо күөс сөрһөтө буолаи, сүүһүнүн бырааттаы нору-
отар чүлүт дьоннорун кытары биэргэ сөхсүлүттара.

Бийлэн биднийг нэнхилэгийг улууслут, Сахабыг
рингизн тутууга, биеэ бойгобойг урдан кавалерд,
зас/ник-сапер, гвардия старшийта, Хадаар, Чурагчы
олонгоны, Чурагчы улуусун, Дьокускай куорат боу-
таах гражданина, ССРСР норуот хаанаагыстытын
уолосх үлэһитэ, үлэһитэ умуулуубат хэрсүн-хоодуот,
ылдыр өйдөөх, сагабыллаах байнаагыт Семен
милитервич Флегоннов төрөөбүт 100 сыл.

Книга кыргызчаах кыргызшыларга остоохторун
найалаан, тоһнорутэр эһиһэрбот эргитер, хорсун,
ылдыр санаата, норуотун үрүт тыһын оруһуйбүтүн,
ардык санаатын көмүскөбүтүн сыаналаан, иккис
сүлүн "Үйлөргэ умунуубат үтүө аат" регионнааы
дрос мууе устар 20-21 күнүтэр С.Д.Флегонтов аатынан
адаар орто оскуолатыгар буолан ааста. Манна уолсайа
хампаанда кыттыһыны ыла: "Үрүт уолан"
А.П.Илларионов аатынан Хаһахсыл орто оскуоата),
Факел" (Д.П.Коркин аатынан ЧРОСОИО), "Орленок"
Д.Красильниһов аатынан Муһудай орто оскуоата),
Бускул" (Муһу 2Надорск орто оскуоата), "Мехсороһол"
С.К.Макаров аатынан Чураһы пимназията), "Память"
А.М.Павлов аатынан Чураһы орто оскуоата),
Хорсун" (С.Д.Флегонтов аатынан Хадаар орто
скуоата).

Үүрэгсэчигээр 10 араас күрэхтэнийг катыннылар, рыаны, кокослоон турууну көрүү. Ага дайду Улуу ринг помэггээр олмиллаа, брэг-ринг байлганнай юмвэ ырыа, хохоон күрөвэ, дакылаат аадылга, дүйгөрдөх балаганы туораалын, сашыгытга, миниг ардообунэ уонна түмүкэ эстафета. Хас биридүн рөххэ кыайылылаахтары бэлэтээтибиги. ангаһылнаах кннрсинг уонсай түмүгэр:

Үйэлэргэ умнуллубат аат

Бастакы үрдэни "Факел" хамаанды
(ДП.Коржун атынан ЧРОСОЮ);

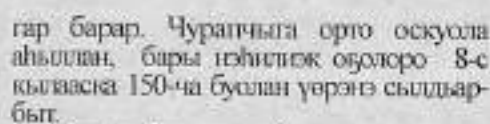
Иккис үргэли "Хорсун" хамаанца (СД Флегелтов ашгийн Хядаар орто оскуолата);

Үнүс үрдэлн "Үрүг уолан" хамаанда (А.П.Ильгариев аатынан Хайхансүт орто оскуола).

Мангын тэрэгний оёнуу Ийз дийдүтүн
ниингэр бэринишэх, эгнээнгэсгэх буларга,
дийдүтүн, нэһилиэтин устуруйатын
билэрингэр, үөрэтэрингэр, эг-хаан өтүөн
сайдылмах буларыар бэргэминэр. Үтүө киһи
аата үс үйэ тухары актылар... Хорсун-хоостуот
уолбутун С.Д.Флегонтовы үйэ тухары
үмүхүтүт суога!

Сахая Романовна НИКОНОВА,
С.Д. Флегонтов дэтигийн Хөдөө
орто оскулыга.

Устуорууйаны оройуон талааннаах, бастыҥ учуутала Виктор Семенович Алексин үөрөппитэ, Иван Егоровичы кылааска киллэрэн билсининнэрбитэ. Иван Егорович уруоктарга сыдыбыта, үөрөппитэ, Виктор Семенович сүрдөх кылааннах, ирдэбиллэх учуутал этэ. Кини да махтутун өйдөөбөтүн эрэри, бартыһар эйибит. Кини уруогар молдун баһамасх кэлэрибит. Оҕолор билиһинэрэн барыбыр кэллэрибитэр урматы.

үерөнзөччигин уруок аайы, 6, 7, 8 да уруокка субуруччу ыһытара — маннай сыана ыһыт оёо уоскуйан, кезэр уруокка апылтары ыһытпа дигэн бэлэмнэмкөз кезэр. Оттон сыана ыла иллек оёо күн аайы бэлэмнээр. Онон устуоруйаҥа бары «4», «5» сыанаҥа үөрэмминигит.

Дирингтэ 1954-55 он, урсах дыйлыгар орто оскуола аһыллыбыта. Согууру ноһилтоок оболоро Чурагһыттан көһөн. Дирингтэ үөрэнэр буолбулут. Биһигини Иван Егорович 9, 10 кылаастарга үөрэппитэ. Устуоруйада саага пэмэни, учебникка суох интэриһинэй түгэнири бэрт умсугутуулаахтык, өйдөнүмтүөтүк көпсөирэ. Учууталы солбууйан, саха тылыгар үөрэппитин өйдүүбүн. Онуоха кыһын туһунан өйгөн суруйууга биһирдэ мэтэх соһуччу «5» туруоруута. Мин суруйуубар манньык этинин «...айаннаан истэххэ суол кытылытыгар хаар кыйраахтара күн уотуттан кылабачыйан көстөллөр...» аннынан тарпыт этэ. Аны санаатахха, үөрэнээччилэрин суруйууларыттан уус-уран тылы көрдүүр эбит.

Диринг оскулатыгар үлэһини сылларыгар ыччаттар, учууталлар, нэһилиэк сиэһэр актыыбынайдык кытталара. Ол курдук суботунньуктар, кэһиһэрдэр буолаллара. Оччотооҕу ыччаттар пьеса туруоруһар этэ. Хоптодо кутуубутар «Юкокут уонна Ньургунун» дьээн пьесага Иван Егорович Мелчэс оролун толорбута. Ырыалаах, хоһоонноох оруска бэрт үчүгэйдик кыайы

тутан толорбутун өйдүүбүн. Ныргутун оруолун Маша Лазарева (Полоса) Лоокууту Саха тыйлаатарыгар артыыстыы сылдыбыт Никита Корякин. Мардаанайы оосула дириэктэри Павел Кузьмин Дьячковский толорбута. Уччууталарыттан сценада ооньчуулдарын көрөмүт сөхпүштүт, үөрбүштүт.

Иван Егорович туһунан үөрөбөөчигэ Дария Сергеевна Федорова (Никонова) маныык ахтар (бу ахтыы Дария оёусуота аһыллыбыта 95 үбүлүүйдөх сылыгар аһаммыт кинигэсэ саамай күүнүгэр баар). Дария Сергеевна билиити Чуралчы сэлгөөһүөтүгэр олорор, педагогический үлэ бөлүрүнэ, 79 саастаах! "Иван Егорович билиэсэ 5-с кылааска кылаас саллаааччытынан аһанан үлэлээбитэ. Муннаах бөрөнү ыһтар этэ, элбэх сүбөнү-аманы биерэрэ. Күлүн хортусулуй хостоолуһунгар Кутлууска Чарангар сылдыбыһыт, онно киири тэһэ сыһанан үлээсигэ."

Очкочлорго Иван Егорович дээр этг, софотолун ололоро. Бийиги саас сүбөлгөн берэн, кылаасыг кыргыттары киши дыйтгын сууя бардыбыт. Сүбөлөспипит курдук дыйгын барытын сууйлудубут, бэрээдэктээтибит. Иван Егорович минискоз толору эт килтергэ, лалса бирдэ. Ол кинигтэн “сотору калың-эм” диген ханна эрэ тахсан бердэ. Эпбөк кыас ортолутар биір да мин буһарар киши суок эбит. Дыйбигизг ийбэлэрибт бөлөмизг сыйрыттахыг дии. Бийиги эти сууйан, туустан берэн, уу кулан буһаран куйистибит. Арай Иван Егорович калыңгыгэр минимит хаайы буулан хаал-быт. “Кыргыттарыам, эт буспутун кинигтэн, оргуйа турдагына лалса кутуохпахыг,” – диген сүбөлгэ. Бийиги онно кыбыланыбыт да этг. Сымагас, холку киши Иван Егорович бийиско кылаас салайаачыгынан үлээбигтэ диклудат эбит. Үөрэммит оскулабытыгар бийиги тапаллаах учууталыг апа илгерилибиптэгэн, кюн туталыг, үөрөбиг”.

Иван Егорович оскуоланы кытта
сизбэтин олох быспатаа. Дойдугар
тахса сырыттагына, суруйааччылар

салайан илдьа табыктыына, оскуолаҕа
хһаан да сыдьара. Үөрэнсэччилэри
ыһта көрсөтө.

Бу калдас ыстатыйага учуутал иштетин
башкыларбыт Иван Егорович туһунан,
үлүлээбит юмгөрүн, учуутал
быһыытынан кини хадчыстыбаларын,
айаһабын, сыһаппым.

Бийр дорйуулаахпыт Иван Егорович Федосеев—Досго төрөбүтэ 90 сылын боллоргоһуннэ Дириг оскуолатыгар, Хоттодо нөһүлөгөр, Чурапчы улууһугар, Дьоккустай куоракка үрдүк таһымнаах тэһүбүһүнэ буоллугар.

Учуулалбыг, зан суруйаччылыгынан киэн туттабыт, астынабыт. Нэһилтэжэ киһи үөрэппит оболоро быһылган 80-чалаах дьоммут. Иван Егорович үөрэжэ Степанида Николаевна, уолатара, кийиптэрэ, сипэтэрэ, чугас аймахтара оскуолаҥы кытта ыкса сибээһи туталлар. Сыллата Иван Егорович аатынан бириэмийэни туйгун үөрэхтээх, актыбылыс оболорого туттарыы үтүө үгэсэ кубулуйда. Саха тылын кабинета Дрооса аатын сүтэр. Степанида Николаевна өрдөөбүт Иван Егорович биһиги элбиктэн оскуолаҥа элбэх киһигэни бэлэстэбитэ.

Саха оросуубулусэтин култууратын үтүөлөх үлгүлүг, П.А. Ойуунускай аатынан Судаарьыьтыкканай бириэмийэ лауреата, Россия суруйааччыларын сойууһун Н.М. Карамзин аатынан литературнай бириэмийэ хаһаайына, Таатта уоһаа Чурапчы улуустарын бочуоттаах гражданина, Эрилик Эристин аатынан бириэмийэни бэлэтэммитэ, «Үһа сирин шөфтэһин үлүһүн туйгуна» - бэлэтэһин наһараадаламмыта.

Дирин оёкуушлагын үөрэнээчилтэрэ бары үлэһиттэрэ Иван Егорович олобуун үлэтин өссө да үөрэтэхтэрэ, холобур оностуохтара. Киин ааһын үрдүкүк тутуохтара дигэн эрэнбил.

Т. К. ДАЛБАЕВА
И.Е. Федосеев — Доос үргэлжлэхийг
Холбоо гишүүнийг олохтойго, РФ
үгүйсгэх учууртай, Холбоо
гишүүний, Чурагчын улаууул
бичуулгын олохтойго

КҮҮСТЭЭХ САНААНАН БОСХОЛОНУН

Арыганы нийн - медитация бийр
хөрүг. Киш санаштан бөхөлөнөр. Ол
эрэри үөр куттары буор куклар бада
оттугунан ыгыран киллэрэн, көгүд
айбардарагын, дьахайтарагын.
...Абааһыларга апылааны дьон бу эбиг.
Кутун кэлгэн өссө да бара илик
буоллагына - кэмсини кэлэр. ...Санаа
сонньоото даганы арыгыга умса түнүү -
түргөн медитативнай турукка кириң.
доруубулар, чараас эйгээр самай
алдыатыгылах.

Кырдьаҕас куттаах киһи (саха үксэ кырдьаҕас куттаах) духуобунаска үлэтиммэтэҕинэ, олохтон түргэнник хал буолар, ол иһин сыйыа суолу тутустаҕына, олохтон эрдэ барыта устун арытыа охтуу үксүүр.

Киһи төһөнөн айылгада чулу, чараас эйгэтэн кыага улахан, соҕоһон арыгыттан көмүскөтө мөлтөх. Арыгыта ыларыйы дус анвардаа физиологическай эрэ буолбатах, киһи чараас эйгэтэн кытаа быһанчы сыһыаннаах. Ол иһин арыгыны быраагар олус ыарахан. Кытаанах быһаарыныы наала. Арыгыттан улаханньык кэлэй сыдыар көмүгэр киһи кута туох баар кыагын иһэргэ арыгыны иһэн бүт дүөн биллэрэ сатыыр. Ити үсүнэ киһи өйө-санаата түмүктөр, ол иһин кутун сататыл иһэр. Төһөнөн бөөтөннн улаатан иһэр да деградация сагаланаар, көмөннү, тохтуур санаа кыччаан иһэр. Доруобуйата түбүстэ да бу киһи кутун сататын эмгэ иһэбэт.

булар, ол онугар итэр кэмгэр "хомуйбу" үөр кутгарын баатын толоруута улктар. Үөр куттар сыалларынан-соруктарынан киһитэн байытын кутун үтэйэн үүрүү булар. Кутун үүрөн баран байолорэ салайахтарын баараллар. Ол киһилэри табыллыбат. Киһи кута барда да өлөр олохуулаах.

Кийн аргыгтган аюуластнира сүрдэх
 ырахан, ол юмнэ үөрдэр сангаларын,
 кутун санатын истэр (санаа быһылыгтан)
 кэлиэхтэрин сөн). Күт элбэж элбэж,
 «Үтхөн туолара чугаһаата. Бэйэн тал!» -
 днир. Үөр күт, эбэтэр сунушты, сахалын
 малчачы эгэххэ, абаһы олохсуйар.

Олон, арьстгалан медицина көмөтүнөн эмтэммит киши айылбаттан айдарышалаахтарынан үөр кутгартан босхолонуун наада, үөр хэлрбигт орохгорун, суолларын бүөлэттөн наада. Салгыы киши харыстанылаахаах. Сылһа- халты сангаран, туттан-халтан бойо эгнээр-синянгэр, чараас эгнэтгээр сана харана элноржүйтөн муснат түлүктан кылһа шылаахаах.

Кийн бус Орто дайлууг үерэж барахыг, олон бичир дийлсэн тохтоогдох, аян куурайгн тахсан эмнэ сэг. Ол сана "арьмлыг" дийлх тууретан килбт, кийн илгэр баара ыраастаннар хангын дүн куурайгн тахсар. Ону кууэтээх санаанар бэхолонору тобул тааарын сэг.

КУДАН.

Эдэрдий эрчиминэн

Соторунаагыт Чурагчы улуугулар «Айылыг» культуура уонна духубунай сайдыы кинигэр СӨ культуурагын туйуна, хореограф Хатылы нэһилигитин алохтообо Валентина Алексеевна Дьячковак төрөөбүтү 60 сылын көрсө, киши сырдчык аатын үйүтүтэн «Алыгаста» туйулуз» үһүс көлүөтү үткүү регионнаагы күрүбэр Хадаар нэһилигитин «Ташуотунне бабушка» түмкүү чилингэрэ элтиэ буолан баран кэлгэн килибит.

Бу улахан түһүлгөзү уюкайа 28 кэлэктини, 280-ча үнүсүүтү кытыныа Сүрүлөх улахан, кэчтэ тэрэһиниэтих далаал буолан ааста. Мэҥэ Ханылас Тапта, Ууе Алдан, Томпо, уода, улуустан норуотунай кэлэктиниэрт кэлэти үнүкүү кэро абыланар куустардылар. Бииртэн биир үчүгэй үнүкүүлэр көрөөччүлөр куустас ылыстарын тыаһынан доһуһуоллалтан сиеҥага тахсан испитэр. СӨ култуураһын туйгуна Афанасий Дмитриевич Афанасьев бэрэссэдэитиэтих түөрт кийиһтэн састааптаах дүүүлүүр субо үлэстэти Сарсыарда 11 чаастан иккэ түһүмүрүнэн куонкурус сабалалла. Чахчы дү үнүкүүү ерө туһуут кэлэктиниэрт кэлбитиэртэ көстөр. Балаһыанна быһылытынан иккэ үнүкүү ирдэнэр: биир сахалыла, биир көнүл тэмэ. Билиит Хадаар үнүкүүһүтэро, сахалыы үнүкүүбүтүгэр «Дэйбиридэ», иккэ үнүкүүү «Сиргата» төмөсүй үлэстэти. СӨ үлэстэти СӨ үлэстэти

Талаа юнсергээр кишин үерүүбүт өссө үрдүтэ. «Кыайылыга дуулуур номинацияга тиксэмниг, санаабыт сүтэн, бары да үлүү эйгэтиэр өссө көхтөөктүк түмсөмниг дьарыктанар бадабыт улаатта.

Бу күрө өйдөбүнүк кигэни Валентина Алексеевна Дьячовская бириг терөөбүттэрэ, дыа көргөнэ. Хатылы нөһүлөгүн дыахалтата, культура саала тата тэрийсн ыһтылар. Бары кыттыбыт кэтиктингэргэ номинациялары, дуу реаттарга, дипломаннарга харынан сөртиникээттэри туттардылар. «Танцуочиле бабушки». Хадаар нэһилөгүн үлүүһүттэрэ бу улаах өрөспүбүлүкэтээни күрөсө бастаабылтын кыттан сүрэхтэниини. Үлүүбүтүн туруорбут Чаклар нөһүлөгүн хореографар Лидия Иосифовна Мироновага барыа махталбытын төрдөбүт. Өссө да инникэтин манны күрөстэргэ кыттар бада саналаах бары үөрөн тарбастыбыт. Тэрэһин урдугу талымнаахтык ааста, кэлибт үлүүстөр сүргүтэрэ көтөүлүн, астаахтар дьар.

Зинаида ЛУКИНА

Зинаида ЛУКИНА

Хянгат бичээхкэ бэрллээр графика: 16 ч 00 м. Бичээхкэ бэрллтиннэ: 16 ч 00 м. "Сана олох" редакционной-издательской коллбонина 23.04.2018
 Типография аалдырһа: 878670. Чуралчы сал. Карл Маркс уул. 26 "а" Илгэсэ: 878670
 Хянгат сэнэнгэ: 10 оолк. Элэлһини аалар тус байр дуга